

L'educació visual i plàstica a la segona ensenyança de l'Escola Andorrana

Definició i finalitat de l'àrea d'educació visual i plàstica

L'art és una forma d'entendre la vida, tant des del pensament més profund i inherent a l'ésser humà com des del detall més quotidià i rutinari. En aquest sentit, l'àmbit de les arts visuals i plàstiques també representa les maneres de fer i de pensar d'una cultura determinada ancorada en un espai i un temps. Una cultura es defineix com el resultat dels processos i relacions socials que protagonitzen les persones que la integren sota la mirada d'uns valors ètics i ideològics, per tant les manifestacions visuals i plàstiques esdevenen un canal de comunicació i d'interacció per percebre i expressar idees, emocions i sentiments en un context determinat. Des d'aquesta perspectiva la funció de l'art és obrir els nostres sentits per a comprendre i apreciar el nostre entorn i fins i tot a nosaltres mateixos.

El fet de viure en un món ple de referències visuals no vinculades a l'àmbit estrictament artístic fa necessari que els ciutadans siguin capaços d'interpretar, produir i valorar diversos tipus de missatges visuals, tant en l'entorn immediat com de la societat global. Per aquest motiu des de l'àrea d'Educació de visual i plàstica el llenguatge visual i plàstic no només recull el concepte d'art, sinó també altres objectes d'estudi com les manifestacions pròpies de la cultura visual no relacionades, necessàriament, amb l'art.

La comprensió i expressió de conceptes a través de les arts visuals i plàstiques es desenvolupa en un procés d'abstracció recolzat per la descoberta d'un sistema de símbols. L'univers simbòlic cal explorar-lo, analitzar-lo i interpretar-lo per tal de descobrir les estratègies, eines i recursos propis dels processos artístics multiculturals i interculturals. En aquests espais de descoberta l'individu desenvolupa una mirada crítica i reflexiva, tot potenciant la imaginació i la creativitat des del pensament projectiu.

El desenvolupament del pensament artístic es fonamenta en dues dimensions interrelacionades. Per una banda, la dimensió perceptiva, associada a l'apreciació, la comprensió i el gaudi de qualsevol manifestació artística, així com la interpretació dels missatges visuals, i per l'altra la dimensió expressiva que inclou tots els coneixements, habilitats i actituds necessaris per crear produccions visuals i plàstiques, des dels vessants formals i conceptuals. Aquestes dues dimensions es complementen i s'interrelacionen a través d'un procés de reflexió que activa dinàmiques i estratègies des del pensament divergent.

En aquest sentit, l'educació visual i plàstica té com a finalitat última desenvolupar les capacitats tants perceptives com expressives dels alumnes, i

potenciar una actitud sensible, receptiva, creativa i compromesa.

En aquest sentit, cal considerar que el fet artístic i els processos en general desenvolupats a l'àrea no només són un espai d'interpretació o d'expressió d'emocions i sentiments, sinó que

també es presenta com un camí cap al coneixement a través de l'anàlisi de formes de representació que indiquen maneres de pensar i veure el món en totes les seves dimensions; tot plegat ancorat en un espai i en un temps, i determinat per un context sociocultural.

Enfocaments didàctics

L'educació artística i en definitiva l'expressió cultural parteix del principi que aquesta s'aprèn fent art, la qual cosa no s'ha de confondre amb la simple acció de fer per fer. Un enfocament per competències precisa pensar-ho així i simultàniament enfocar-ho des d'accions com l'experimentació, la indagació, la innovació, la creació, l'exploració de narratives i l'anàlisi, tot preservant la llibertat d'expressió i el respecte envers l'altre i l'entorn dins d'un context determinat.

Tenint en compte això, l'enfocament didàctic de l'àrea d'educació visual i plàstica, en consonància amb l'ensenyament per competències, es recolza en les pedagogies actives, on es busca l'aprenentatge vivencial, pràctic i creatiu a partir de propostes didàctiques basades en situacions-problema reals, autèntiques i properes a l'alumne.

L'ensenyament i aprenentatge per a la comprensió dels mons artístics i culturals ha de partir de les pròpies iniciatives, neguits i experiències dels alumnes, així com dels interrogants que es plantegen. Partint dels seus propis interessos i preguntes, l'alumne es va integrant en el procés d'aprenentatge de descobrir el fet artístic, amb l'ajuda del docent qui adquireix un rol orientador, motivant, guiant i plantejant preguntes que desvetllin els seus interessos. Aquesta obertura i aproximació és la que permet examinar els propòsits de la cultura i la seva incidència en la nostra manera de pensar i actuar.

En aquest sentit, es essencial la creació de projectes que es desenvolupin en contextos concrets però alhora motivadors. Cal fomentar propostes de descoberta que generin curiositat, interès i motivació en l'alumne i que alhora promoguin el seu rol actiu a través d'un procés de reflexió que activi dinàmiques i estratègies des del pensament divergent. El pensament divergent entès com l'espai on es potencia la creativitat, la imaginació i la sensibilitat estètica envers la recepció i l'expressió d'idees, la representació de fets, d'emocions o de sentiments.

Tenint en compte aquesta darrera premissa, no podem oblidar que a més a més, l'ensenyament i aprenentatge de les arts visuals i plàstiques s'ha de fer tant des de l'emissió i la producció artística com des de la percepció i recepció de les arts.

La part receptiva/perceptiva té com a objectiu potenciar la comprensió, la reflexió i l'esperit crític, a partir de l'observació d'artefactes, imatges, fets artístics o qualsevol manifestació de la cultura visual de l'entorn globalitzat i de la realitat contextual andorrana. Tanmateix, des d'una perspectiva d'acció i expressió, l'educació visual i plàstica integra recursos teòrics i pràctics per poder projectar idees, emocions i sentiments en produccions i creacions visuals.

No obstant, val a dir que recepció i producció no es contempen com a espais inconnexos o separats per recursos explícits, sinó que es

complementen i relacionen a partir de les possibles propostes didàctiques.

Aquest aprenentatge vivencial emmarcat dins de projectes, permet a l'alumne viure en primera persona el fet artístic i prendre consciència de manera més directa del fet de gaudir del propi patrimoni cultural en un context determinat.

El procés creatiu

Cal donar importància al procés creatiu on l'alumne desenvolupi i descobreixi totes les seves habilitats per pensar, aprendre, entendre, conèixer i transformar el seu entorn. Transformar l'entorn significa potenciar la creativitat. La paraula creativitat ens suggereix originalitat, transformació, novetat, associacions amb enginy, progrés, actituds orientades cap al descobriment, capacitat per a desorganitzar mentalment la realitat i reestructurar-la en formes diferents. L'acte creatiu no està tancat en una única solució; és una espiral contínua.

Quan ens proposem començar qualsevol projecte plàstic el procés ens desvetllarà nous camins per explorar i perfeccionar la nostra idea prèvia. Estar atents al nostre entorn amb una actitud oberta, crítica i sense "pors" en el trajecte del projecte ens farà activar el nostre pensament divergent.

No hi ha una forma única de començar un projecte. Hi ha tantes maneres de desenvolupar un projecte com les decisions de les persones que ho vulguin dur a terme. És clar, però, que el docent ha de donar orientacions i indicacions a partir d'un tema o del plantejament de preguntes per tal desvetllar en els alumnes interessos propis. Els projectes han d'activar, motivar i dirigir l'acció, i han de tenir l'atractiu suficient perquè els estudiants s'impliquin de manera activa. Aprendre a veure i a viure les arts visuals i plàstiques no s'ensenya només amb models tangibles sinó de manera molt més holística,

interdisciplinar i transdisciplinar. Crear processos artístics des de la literatura, la música, el cinema, la dansa, el teatre, els successos del noticiari televisiu, la ràdio... i també des de la mirada atenta en el dia a dia de l'entorn quotidià és una pràctica aconsellable per fer brollar idees, plantejar-se preguntes i construir les respostes en un procés creatiu de representació plàstica.

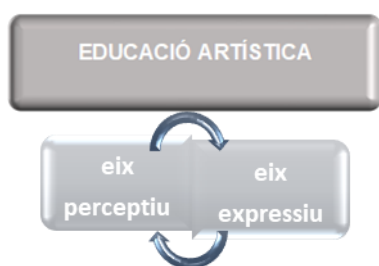
El pensament creatiu neix d'un procés en el qual el subjecte decideix el final de la investigació, però d'antuvi ignora la solució final. Pot intuir-la i imaginar-la però la construcció clara de la mateixa la va decidint en el temps que reflexiona, que observa, que recopila dades, que prova, que s'angoixa perquè no troba el que vol i que al final es relaxa perquè ja ha arribat a una conclusió. Ser sensible a aquesta situació és participar del fet estètic.

L'ensenyament i aprenentatge per a la comprensió dels mons artístics i culturals ha de partir de les pròpies experiències dels alumnes i dels interrogants que es plantegen al voltant de les imatges, de les manifestacions plàstiques, dels fets, de les situacions. Aquesta aproximació permet examinar els propòsits de la cultura i de les arts visuals, musicals i corporals i la seva incidència en la nostra manera de pensar i actuar.

Per desenvolupar les competències artístiques cal que el docent orienti i acompanyi l'alumnat per tal que participi en els ambients artístics i culturals (visitar exposicions i museus, establir contacte amb artistes, assistir a conferències i seminaris, etcètera) i així promoure la seva implicació, com a subjectes actius, en projectes on puguin establir nexes entre les manifestacions artístico-plàstiques (tant del passat com contemporànies) i la pluralitat de l'entorn, l'experiència i altres coneixements.

Eixos competencials

Els eixos competencials del programa d'educació visual i plàstica de segona ensenyança de l'Escola Andorrana que es desprenen de l'enfocament de l'àrea, s'engloben en els dos gran eixos de l'educació artística: el que se sustenta en els processos de recepció i interpretació, i l'eix d'expressió o creació.

Els dos eixos es presenten de manera continuada al llarg de l'ensenyament i l'aprenentatge de l'educació artística i estan directament relacionats amb els seus enfocaments didàctics.

Tots dos eixos es complementen i retroalimenten entre si i a la vegada precisen d'una visió

holística, i d'un procés de reflexió que promogui la creativitat, la innovació i la sensibilitat estètica, tot tenint en compte la relació d'aquests amb altres eixos vinculats amb les llengües i les ciències.

Eix competencial perceptiu

Permet comprendre i apreciar la importància de l'expressió creativa d'idees, i en definitiva gaudir de les expressions artístiques en els seus diferents llenguatges. Desenvolupa la capacitat d'observació, d'anàlisi i valorar de manera crítica, constructiva, argumentada i respectuosa una expressió artística i un patrimoni cultural proper i universal.

Eix competencial expressiu

Desenvolupa la capacitat d'exploració, d'indagació, experimentació i descoberta de formes d'expressió i comunicació. Permet adquirir coneixements, habilitats i actituds necessaris pel desenvolupament del pensament artístic, creatiu i projectiu.

Referències bibliogràfiques

Agra, M.J. i al. (2007) *La educación artística en la escuela, 42, Claves para la innovación educativa*, Barcelona, ed. Graó.

Alsina, P., Giráldez, A., (coords.), Abad, J., Burset, S., Doménech, R., Duran, E., Garcia Morte, C., Tresserras, M. (2012) *7 ideas clave, LA COMPETENCIA CULTURAL I ARTÍSTICA*. Barcelona. ed. Graó.

UNESCO. (2006). Full de ruta per a l'educació artística. *Conferència Mundial sobre l'Educació Artística*. Paris. ed. UNESCO.

Wenham, M. (2011) *Entender el arte, una guía para el profesorado*. Barcelona. ed. Graó